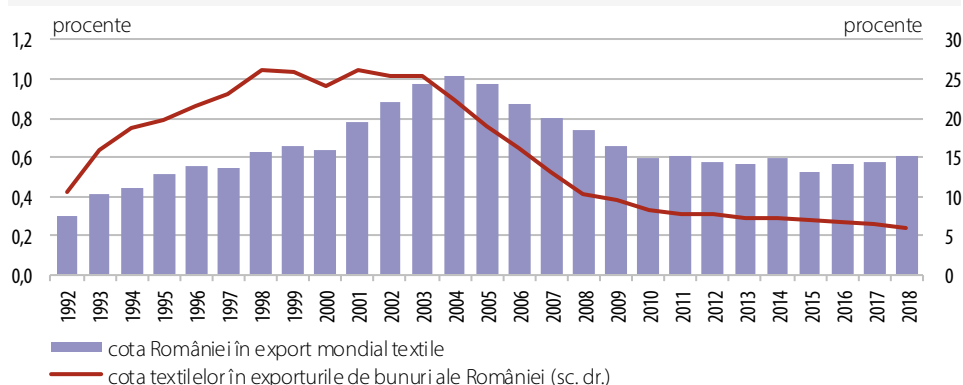

Caseta 5. Industria textilă din România: determinanți ai evoluției pe termen lung

Industria textilă¹, cu o tradiție importantă în România, a cunoscut o dezvoltare puternică în a doua parte a anilor 1990 și prima parte a anilor 2000, intrând apoi într-un declin, atât comparativ cu sectoarele corespunzătoare din celelalte state, cât și în ceea ce privește poziționarea față de alte sectoare ale economiei românești. Conform datelor Băncii Mondiale, România a înregistrat o creștere a cotei sale în comerțul mondial cu textile, de la circa 0,3 la sută în 1992 la circa 1 la sută în 2004, urmată de o scădere în perioada 2005-2010, până în jurul valorii de aproximativ 0,6 la sută în 2018 (Grafic A).

Notă: Agregatul denumit „industria textilă” cuprinde grupele: fabricarea produselor textile, fabricarea articolelor de îmbrăcăminte și prelucrarea pieilor/blănușilor.

Sursa: WITS (Banca Mondială), calcule BNR

Grafic A
Cota de export a industriei textile

Declinul industriei textile autohtone a fost determinat de o multitudine de factori, printre care și ridicarea restricțiilor privind cotele de export, ca urmare a încetării funcționării sistemului de cote MFA (engl. *Multi-Fiber Agreement*) și ATC² (engl. *WTO Agreement on Textiles and Clothing*), cumpărătorii globali având libertatea de a procura produse în orice cantitate, indiferent de țara de proveniență³. Astfel, inclusiv pe fondul schimbărilor structurale din economia României, cota produselor textile în exporturile de bunuri ale României a cunoscut o creștere semnificativă în perioada 1992-1998, urmată de o menținere în jurul valorii de 25 la sută și ulterior de o scădere abruptă, până la circa 6 la sută în 2018.

Șocul economic provocat de pandemia COVID-19 a afectat semnificativ industria textilă din România, dinamica anuală a producției înregistrând o scădere de 35 la sută în trimestrul al doilea al anului 2020, în condițiile în care această perioadă a coincis parțial cu cea a stării de urgență⁴, sectorul industriei textile manifestând astfel una dintre cele mai ample reduceri în cadrul industriei prelucrătoare

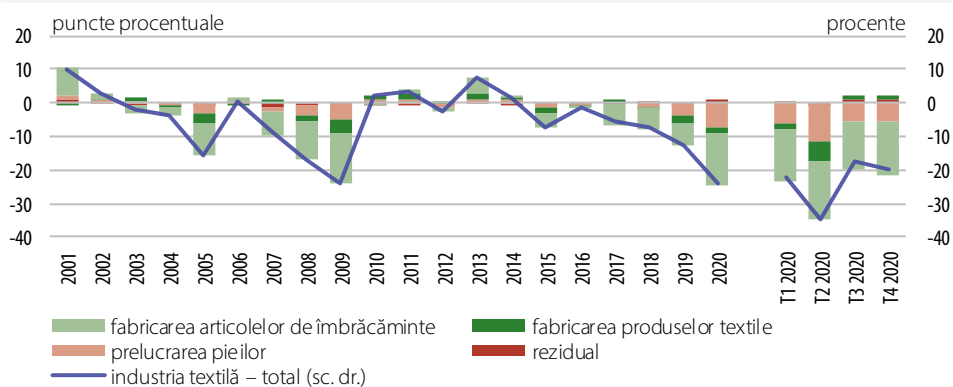
¹ Pe parcursul acestei casete, când nu se vor menționa separat fabricarea produselor textile, fabricarea îmbrăcăminte și prelucrarea pieilor/blănușilor (corespunzătoare sectoarelor CAEN Rev. 2, 2 cifre, 13, 14, și respectiv, 15), toate cele trei grupe vor fi analizate împreună sub denumirea „industria textilă”.

² ATC a funcționat între anii 1995 și 2005 și prevedea un mecanism de tranziție după sistemul de cote MFA, ale cărui prevederi au încetat în 1994.

³ Acest val de liberalizare comercială a favorizat producătorii mari localizați în Asia de est și a determinat dezvoltarea unor intermediari puternici (Staritz, 2012). Ca rezultat, România a pierdut cotă de piață la nivel global (Frederick și Staritz, 2012).

⁴ Producția industrială a suferit în trimestrul al doilea al anului 2020 o contracție de aproximativ 27 la sută în termeni anuali.

(Grafic B). Astfel, pentru înțelegerea acestor evoluții și a perspectivelor pe termen mediu-lung, este necesară o analiză structurală a industriei textile din ultimele două decenii. Caseta de față prezintă cadrul intern și internațional în care au avut loc aceste evoluții, respectiv analizează la nivel empiric cauzele declinului relativ al acestei industrii.

Grafic B
Dinamica anuală a producției
în industria textilă

Notă: Agregatul denumit „industria textilă” cuprinde grupele: fabricarea produselor textile, fabricarea articolelor de îmbrăcăminte și prelucrarea pieilor/blănușilor.

Sursa: INS, calcule BNR

Industria textilă este una dintre cele mai globalizate industrii din lume și prezintă caracteristici particulare în raport cu alte sectoare: investiții inițiale relativ reduse, transfer ușor al tehnologiilor și grad ridicat de intensitate în utilizarea factorului muncă. Astfel, literatura de specialitate consideră că dezvoltarea industriei textile reprezintă un prim pas pentru crearea unui sector industrial orientat către export (Raportul OCDE, WTO și IDE-JETRO, 2013; Staritz, 2012). De asemenea, industria textilă a oferit oportunitatea de a accede în lanțurile globale de valoare adăugată și dezvoltare ulterioară către activități cu valoare adăugată mai ridicată. Aceasta din urmă depinde de capacitatea firmelor de a gestiona servicii care sunt importante pentru funcționarea eficientă a lanțului, de exemplu transport și logistică, proiectare, *branding*, publicitate, comercializare (OCDE, WTO și IDE-JETRO (2013)).

Începând cu anii 2000, s-au observat ample schimbări la nivel global în domeniul industriei textile, având ca determinanți, conform Staritz (2012), factori precum dinamica lanțurilor globale de valoare adăugată, schimbări în strategiile firmelor în contextul eliminării sistemului de cote MFA în 1994 și ATC în 2005, creșterea importanței piețelor din țările mari în curs de dezvoltare și a celor regionale (accelerată de criza economică internațională și de scăderea cererii globale pentru exporturi de îmbrăcăminte, în special în țările cu venituri mari).

Literatura de specialitate conturează caracterul foarte competitiv al industriei textile la nivel internațional, fapt care este de natură a genera presiuni sporite (de exemplu, menținerea costurilor la un nivel redus), dar și o volatilitate neobișnuit de ridicată în acest sector. Problema presiunilor concurențiale pe o piață liberalizată este una foarte importantă, inclusiv pentru țările percepute în general a deține o poziție favorabilă în domeniul industriei textile⁵. Conform Staritz (2012), presiunile

⁵ A se vedea Prasad și Sonali (2005) și Asuyama *et al.* (2010) pentru o analiză cu privire la India și, respectiv, Cambodgia, din punct de vedere al competitivității.

concurențiale sunt adesea transmise mai departe angajaților, cu implicații asupra salariilor, condițiilor și standardelor de muncă, fapt ce reduce din impactul favorabil al industriei textile asupra dezvoltării economice. O provocare suplimentară derivă din faptul că multe țări cu venituri mici sunt integrate în lanțuri de valoare adăugată prin intermediul investițiilor străine directe, ceea ce facilitează accesul la rețele, dar, în același timp, împiedică dezvoltarea, având în vedere că funcțiile cu valoare adăugată mai mare și puterea de decizie sunt concentrate în exterior. În acest context, politicile guvernelor din țările gazdă au fost preponderent concentrate către atragerea de investiții, în special străine, și nu neapărat orientate spre dezvoltarea abilităților angajaților sau a legăturilor cu economia locală (Staritz, 2012).

Plank *et al.* (2012) analizează tendințele și provocările din segmentul *fast fashion*, bazat pe un model de afaceri care vizează un răspuns rapid la schimbări ale modei și la cererile consumatorilor, flexibilitate ridicată a producției, costuri mici și calitate ridicată, realizând studii de caz pentru România și Maroc. Deși firmele cu sediul în țările UE-15 au avut un rol-cheie în asigurarea cererii pentru aceste produse și, implicit, a ocupării forței de muncă, cu impact favorabil asupra dezvoltării economice, această strategie de afaceri a avut rezultate mixte pentru calitatea locurilor de muncă⁶. În special, timpul redus de finalizare și livrare și comenzile cu grad redus de predictibilitate au implicații negative în ceea ce privește relațiile de muncă flexibile, țintele nerealiste de producție, munca suplimentară în exces și intensitatea ridicată a muncii. Plank și Staritz (2014) menționează că integrarea României în lanțurile de producție vest-europene a condus la o dezintegrare a complexului domestic de textile și îmbrăcăminte, acestuia revenindu-i doar un rol de producție. Evoluția sectorului a fost una eterogenă, existând traiectorii de dezvoltare și regres, adesea non-lineare și inegale, pe fondul unor strategii ale firmelor orientate preponderent spre supraviețuire, în contradicție cu ideea de dezvoltare adesea menționată în literatura de specialitate.

La nivel empiric, estimările funcției de producție folosind date microeconomice la nivel de firmă⁷ au confirmat și în cazul României concluziile literaturii de specialitate, evidențiindu-se aportul substanțial al factorului muncă la valoarea adăugată brută (VAB, între 77-83 la sută, în funcție de ramura industriei textile considerate)⁸, aportul capitalului și cel al productivității totale a factorilor (estimat ca rezidual) fiind reduse (Tabel A). Utilizând o abordare metodologică similară, s-a estimat funcția de producție, separat, pentru firmele exportatoare și cele neexportatoare din industria textilă⁹. Rezultatele indică faptul că, în cazul firmelor exportatoare, contribuția factorului muncă la VAB este semnificativ mai redusă

⁶ Plank *et al.* (2012) menționează că literatura de specialitate adesea nu ia pe deplin în considerare rezultatele sociale împreună cu cele economice; astfel, conform autorilor, deși expansiunea lanțurilor globale de valoare adăugată a fost un generator important de locuri de muncă în multe țări în tranziție sau în curs de dezvoltare, creșterea standardului social și îmbunătățirea condițiilor de muncă au fost limitate, inclusiv pentru forța de muncă permanentă.

⁷ Pentru estimări, s-a utilizat metoda descrisă în Levinsohn și Petrin (2003), corectând pentru endogenitate. Baza de date utilizată cuprinde informații bilanțiere anuale pentru universul firmelor cu capital majoritar privat din economie în perioada 2012-2019.

⁸ În perioada 2012-2019, ponderea remunerării salariaților în valoarea adăugată brută a industriei textile (cu cele trei ramuri) a fost de 63 la sută conform datelor aferente Conturilor Naționale, având o evoluție crescătoare și atingând 70 la sută în 2019.

⁹ Firmele neexportatoare pot fi, în multe cazuri, subcontractori ai firmelor exportatoare (i.e. exportatori indirecti), cele din urmă fiind contractori direcți ai *brand*-urilor internaționale.

decât în cazul celor neexportatoare, prima categorie de firme compensând printr-o contribuție a productivității totale a factorilor mai ridicată, sugerând astfel că aceste firme beneficiază de mai multe investiții în tehnologie și inovație. Cu toate acestea, chiar și pentru firmele exportatoare, aportul muncii rămâne predominant.

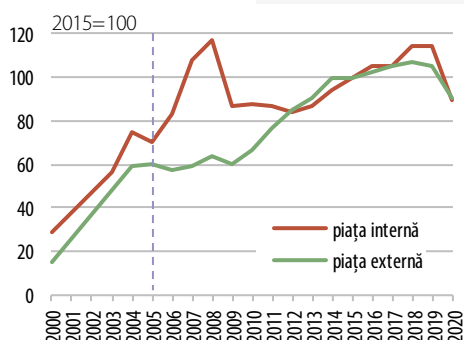
	Textile	Îmbrăcăminte	Piele	Exportatori	Ne-exportatori
	VAB	VAB	VAB	VAB	VAB
Muncă	0,769*** (38,4)	0,799*** (71,28)	0,833*** (52,23)	0,572*** (27,24)	0,804*** (93,71)
Capital	0,142*** (6,23)	0,139*** (13,61)	0,163*** (7,23)	0,136*** (6,00)	0,142*** (13,63)
N	6 689	20 441	7 278	8 511	25 897

Valori test z în paranteze, * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001

Notă: Funcția de producție este de forma Cobb-Douglas. Fiecare coeficient arată contribuția respectivului factor de producție la producția valorii adăugate brute (variabila dependentă).

Sursa: Ministerul Finanțelor, estimări BNR, date aferente perioadei 2012-2019

Tabel A
Rezultatele estimărilor
funcțiilor de producție

Notă: Agregatul denumit „industria textilă” cuprinde grupele: fabricarea produselor textile, fabricarea articolelor de îmbrăcăminte și prelucrarea pieilor/blănurilor.

Sursa: Eurostat, calcule BNR

Grafic C
Cifra de afaceri a industriei textile
pentru piața internă și externă

Impactul încetării prevederilor protecționiste ATC începând cu anul 2005, care permiteau țărilor dezvoltate să impună cote de import țărilor în curs de dezvoltare din estul și sud-estul Asiei, este vizibil în Graficul C, care prezintă dinamica producției în industria textilă, separat, pentru producția destinată exportului și cea destinată pieței domestice. Astfel, se observă că, începând cu anul 2005, cifra de afaceri a producției pentru export a avut o dinamică modestă, aceasta din urmă fiind afectată de noile condiții comerciale internaționale, în timp ce producția pentru piața domestică s-a bucurat de o creștere semnificativă până la criza economică globală, resimțită în România de la sfârșitul anului 2008. Ulterior acestei crize, dinamica cifrei de afaceri pentru cele două tipuri de piețe redevin similare. Cu toate acestea,

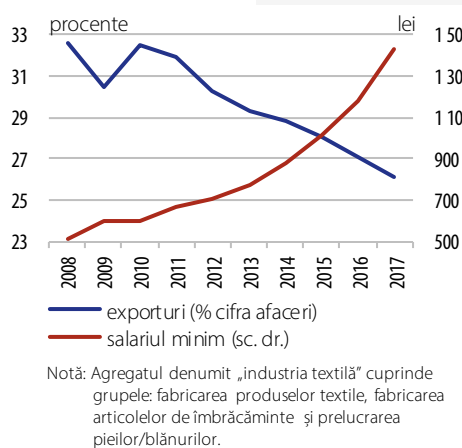
dinamica generală a sectorului începând cu anul 2012 este semnificativ mai redusă decât cea înregistrată, spre exemplu, între 2000 și 2004.

Pentru a explica evoluția ulterioară anului 2005 (momentul eliminării sistemului de cote), s-au analizat determinanții ponderii exporturilor în cifra de afaceri între 2008 și 2017 pentru industria textilă. Fiind un sector care utilizează forța de muncă intensiv¹⁰, un impact notabil ar putea veni din partea costurilor cu forța de muncă, respectiv din majorările succesive importante ale salariului minim¹¹. Graficul D prezintă evoluția ponderii exporturilor în cifra de afaceri și pe cea a salariului minim brut între anii 2008 și 2017. Se remarcă faptul că, odată cu creșterea salariului minim, ponderea exporturilor în cifra de afaceri a companiilor din industria textilă s-a redus semnificativ, fenomen întrerupt temporar de criza economică globală din 2008.

¹⁰ O caracteristică semnificativă chiar și în cazul firmelor exportatoare (după cum s-a arătat anterior).

¹¹ În 2019, salariul mediu brut lunar aferent grupei „fabricarea articolelor de îmbrăcăminte”, care angajează peste 50 la sută dintre salariații din industria textilă, a fost de 2 829 lei, fiind sectorul (Caen Rev. 2, 2 cifre) cu cel mai mic nivel al salariului mediu brut din cadrul industriei prelucrătoare. Grupele fabricarea produselor textile (reprezentând circa 1/5 dintre salariații industriei textile) și prelucrarea pieilor/blănurilor etc. (în jur de 1/4 din salariații industriei textile) au avut un salariu mediu brut în anul 2019 de 3 335 lei și, respectiv, 3 013 lei. Nivelul salariului minim brut în 2019 a fost de 2 080 lei.

Grafic D
Ponderea exporturilor în cifra de afaceri aferentă firmelor exportatoare din industria textilă și evoluția salariului minim

Sursa: INS, calcule BNR

În vederea analizei mai aprofundate a relației dintre competitivitate și costurile cu forța de muncă în industria textilă, s-a estimat un model *panel* care explică evoluția ponderii exporturilor în cifra de afaceri în intervalul 2008-2017¹² din punct de vedere al dinamicii costurilor de producție. Tabelul B prezintă un sumar al

rezultatelor. Acestea indică faptul că, în cazul firmelor exportatoare, o majorare cu 100 lei a salariului minim brut este corelată cu o reducere a ponderii exporturilor în cifra de afaceri de aproximativ 1,1 puncte procentuale. Se mai observă că firmele cu acționariat străin au în medie o pondere a exporturilor în cifra de afaceri mai mare cu aproximativ 7 puncte procentuale decât firmele cu acționariat autohton. Relevante sunt, de asemenea, creșterile cheltuielilor cu materiile prime, dar impactul (negativ al) acestora asupra exporturilor este unul mai redus. Se remarcă și faptul că indicele de concentrare Herfindahl-Hirschman¹³, calculat pentru numărul de salariați (HHI_sal), nu este semnificativ în explicarea ponderii exporturilor în cifra de afaceri. Lipsa de semnificație statistică poate fi pusă pe seama

lipsei de variabilitate a indicelui Herfindahl-Hirschman, acesta menținându-se la valori reduse pe toată durata intervalului analizat¹⁴.

Estimările indică, astfel, faptul că industria textilă din România este un sector unde competitivitatea este corelată semnificativ cu evoluția costurilor, în principal a celor cu forța de muncă, în condițiile existenței unei piețe domestice cu o concentrare redusă și care nu este în măsură să se adapteze creșterilor costurilor de producție prin ajustarea marjei de profit¹⁵. Predominanța în industria textilă a unor companii cu o cotă redusă de piață, i.e. firme de dimensiuni mici și mijlocii¹⁶, pe fondul utilizării intensive a forței de muncă și al unor câștiguri salariale reduse, dar și existența muncii informale (Ajder *et al.*, 2018), dau sectorului industriei textile un caracter neatractiv din punct de vedere al potențialilor salariați¹⁷.

¹² Subeșantion al perioadei analizate pentru care au fost disponibile date mai detaliate.

¹³ Indicele Herfindahl-Hirschman măsoară gradul de concentrare/nivelul de competitivitate al unei piețe/sector, luând valori între 0 (nivel de concentrare extrem de redus/piață competitivă) și 1 (nivel de concentrare extrem de ridicat/piață monopolizată). În cazul de față, indicele Herfindahl-Hirschman este calculat în funcție de proporția (la pătrat) a numărului de salariați ai unei firme raportat la totalul salariaților din sectorul CAEN, 2 cifre, respectiv.

¹⁴ Valorile înregistrate între 2008 și 2017 se plasează sub 0,1, ceea ce indică o concentrare extrem de redusă din punct de vedere al numărului de salariați în industria textilă. Acest nivel de concentrare poate fi însă explicat inclusiv prin utilizarea subcontractorilor, element pe care prezenta casetă nu îl analizează empiric.

¹⁵ Casetă 1 „Marjele comerciale în sectorul real” (*Raport asupra inflației*, august 2018) tratează, printre altele, subiectul asocierii dintre marjele comerciale și concentrarea (nivelul de competiție) pe o anumită piață. Aceeași casetă discută și limitările utilizării indicelui Herfindahl-Hirschman.

¹⁶ Probabilitatea reprezentării sindicale a salariaților din companiile mici și mijlocii este foarte redusă (Biroul Internațional al Muncii, 1997).

¹⁷ Exemplele din presă sunt numeroase: Economica.net (2014), accesat la adresa: <https://www.economica.net/tot-mai-multi-angajati-din-textile-abandoneaza-munca-multa-pe-bani-putini-oricat-de-disperati-ar-fi-84262.html> sau Economica.net (2017), accesat la adresa: <https://www.economica.net/cele-mai-multe-locuri-de-munca-vacante-astazi-in-romania-sunt-pentru-muncitori-necalificati-in-fabrici-de-confectii-134428.html>

	EX (% CA)	EX (% CA)
salariu minim (000)	-10,93*** (-7,67)	-10,74*** (-7,41)
cheltuieli materii prime (% CA)		-0,47*** (-31,22)
datorii (% CA)		-0,09*** (-6,16)
acționariat străin (=1)		6,66*** (11,74)
HHI_sal		400,74 (0,92)

Valori test t în paranteze, * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001

Notă: Agregatul denumit „industria textilă” cuprinde grupele: fabricarea produselor textile, fabricarea articolelor de îmbrăcăminte și prelucrarea pieilor/blănușilor. Toate observațiile sunt ponderate cu numărul de salariați al firmei respective, iar erorile standard sunt robuste. Modelul conține efecte fixe de timp și sector CAEN, 2 cifre, controlând de asemenea pentru județul unde firma are sediul. Variabila dependentă este ponderea exporturilor în cifra de afaceri, EX (% CA). Variabila „salariu minim” reprezintă nivelul salariului minim brut pe țară, exprimat în mii de lei, „cheltuieli materii prime” reprezintă cheltuielile cu materiile prime, exprimate ca pondere în cifra de afaceri (CA), „datorii” reprezintă datoriile totale ale firmei către bănci și IFN, exprimate ca pondere în cifra de afaceri, „acționariat străin” este o variabilă de tip binar (1=acționariat străin, 0=acționariat autohton), HHI este indicele de concentrare Herfindahl-Hirschman, calculat în funcție de numărul de salariați. În eșantion, s-au luat în considerare doar firmele exportatoare.

Sursa: Ministerul Finanțelor, estimări BNR

Tabel B
Rezultatele estimărilor
privind competitivitatea
prin costuri a industriei textile

În concluzie, industria textilă s-a poziționat începând cu anul 2005 pe o traiectorie descrescătoare din mai multe puncte de vedere (volum al producției, număr al salariaților și performanțe comerciale). Declinul relativ a avut drept factor declanșator un episod major de liberalizare comercială, prin eliminarea sistemului de cote de import în 2005, urmat de o deteriorare treptată a competitivității, pe fondul creșterii costurilor cu forța de muncă, dar și a celor cu materiile prime, companiile din industria textilă nefiind pregătite a se adapta acestor șocuri susținute. Dimensiunea redusă a companiilor românești, competiția puternică în cadrul acestui sector, dependența pronunțată de forța de muncă (ieftină) și, implicit, lipsa unor economii de scară care să permită o scădere a costurilor au contribuit la performanțele modeste ale sectorului. Deși caseta de față încearcă o descriere cât mai amplă a tendințelor din industria textilă, aceasta nu analizează empiric factori precum integrarea în lanțurile de valoare adăugată sau avantajul comparativ al firmelor din România față de producătorii din economiile emergente, care pot constitui fiecare în parte subiectul unor cercetări de sine stătătoare.

Referințe

Ajder, C., Musiolek, B., Stoiciu, V. – „Country Profile Romania 2018”, Clean Clothes Romania & Friedrich Ebert Stiftung, 2018

Asuyama, Y., Chhun, D., Fukunishi, T., Neou, S., Yamagata, T. – „Firm Dynamics in the Cambodian Garment Industry: Firm Turnover, Productivity Growth, and Wage Profile under Trade Liberalization”, IDE Discussion Paper No. 268, 2010

Biroul Internațional al Muncii – „ILO Highlights Global Challenge to Trade Unions”, 1997, accesat la adresa: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_008032/lang-en/index.htm

Frederick, S., Staritz, C. – „Developments in the Global Apparel Industry after the MFA Phaseout, Sewing Success? Employment, Wages, and Poverty following the End of the Multi-fibre Arrangement”, The World Bank, 2012

Levinsohn, J., Petrin, A. – „Estimating Production Functions Using Inputs to Control for Unobservables”, *The review of economic studies*, 70(2), 2003, pp. 317-341

OECD, WTO, IDE-JETRO – „Aid for Trade and Value Chains in Textiles and Apparel”, 2013

Palpacuer, F., Gibbon, P., Thomsen, L. – „New Challenges for Developing Country Suppliers in Global Clothing Chains: A Comparative European Perspective”, *World Development*, March, 33(3), 2005, pp. 409-430

Plank, L., Rossi, A., Staritz, C. – „Workers and Social Upgrading in «Fast Fashion»: The Case of the Apparel Industry in Morocco and Romania”, *ÖFSE Working Paper*, No. 33, Austrian Foundation for Development Research (ÖFSE), Vienna, 2012

Plank, L., Staritz, C. – „Global Competition, Institutional Context, and Regional Production Networks: Up- and Downgrading Experiences in Romania’s Apparel Industry”, *ÖFSE Working Paper*, No. 50, Austrian Foundation for Development Research (ÖFSE), Vienna, 2014

Prasad, A., Sonali, J.-C. – „The Impact on India of Trade Liberalization in the Textiles and Clothing Sector”, *IMF Working Paper WP/05/214*, 2005

Staritz, C. – „Apparel Exports – Still a Path for Industrial Development? Dynamics in Apparel Global Value Chains and Implications for Low-income Countries”, *ÖFSE Working Paper*, No. 34, Austrian Foundation for Development Research (ÖFSE), Vienna, 2012